

HUMLER PÅ TUR!

BLI EN HUMLEVENN!

Hei! Turbo og Humlen Hanna er gode venner.

I dette heftet kan du bli med dem på en spennende reise for å:

- Bli kjent med humlene og deres liv.
- Løse artige oppgaver og gjøre aktiviteter.
- Lære hvordan du kan hjelpe humlene.

Utgitt av: La Humla Suse, 2025

Tekst og design: Frauke Heivand og Sigrid B. Døsvik

Illustrasjoner – Humlen Hanna: Monica Marcella Kjærstad

Illustrasjoner – Turbo: Elisabeth Moseng

Utarbeidet med økonomisk støtte fra Miljødirektoratet

Del av prosjektet "Humler på tur" i samarbeid med DNT

Trykk: H.B.O Grafisk AS

VELKOMMEN TIL HUMLENES VERDEN

En humle har:

seks bein
to antenner
to par vinger
fargerik pels

De suser rundt og lander på blomster for å spise yndlingsrettene sine;
en søt saft som heter nektar og blomsterstøv som heter pollen.

Når humlene flyr fra blomst til blomst, tar de med pollen fra én blomst til den neste. På den måten hjelper humlene til med å lage nye blomster.
Det kalles *pollinering*.

Humler og blomster frenger hverandre!

Fotografier: Monica Marcella Kjærstad

HUMLER ER FORSKJELLIGE

I Norge finnes det 35 forskjellige typer (arter) humler, og i hele verden finnes det over 250!

Alle humler er litt ulike og spesielle på sin egen måte.

- Humler kan ha ulike størrelse.
- Stripene i pelsen til humlene kan ha flere farger og tykkelser.
- Noen humler har kort tunge og andre har lang tunge.

Her ser du seks av de vanligste humlene i Norge.

Se hvor forskjellige de er!

Kan du finne alle pelsfargene? Dra streker mellom humlene og de ulike fargene!

● rød ● orange ● sort ● gul ○ hvit ● brun

JORDHUMLE

HAGEHUMLE

ÅKERHUMLE

MARKHUMLE

TREHUMLE

STEINHUMLE

Jordhumler

Jordhumler finnes i både lyse og mørke varianter, og de er alle ganske vanlige humler i Norge. Jordhumlene er ofte store, de har oransje-gule bånd og en svart kropp med hvit bakstuss. Disse humlene har kort tunge, og de liker godt å besøke blomster som hestehov og løvetann. De lager bol i bakken, og det er nok derfor de har fått navnet sitt. De er tidlig i sving og kan være ute fra mars.

Foto: Truls Aas

JEG FANT DEG!

Hvor:

Dato:

Hagehumle

Hagehumla er en stor humle med en veldig lang tunge, perfekt for dype blomster som rødkløver. Den er gul på kragen og foran på bakkroppen, svart i midten, og har en hvit bakstuss. Noen ganger er humlene helt svarte, spesielt i Rogaland. Hagehumla bor i bakken og lager kolonier med 50–120 humler. Den er vanlig i hele landet, bortsett fra Finnmark, og du kan ofte se den fra april eller mai.

Foto: Truls Aas

JEG FANT DEG!

Hvor:

Dato:

Åkerhumle

Åkerhumla er en av de vanligste humlene i Norge og finnes i nesten hele landet, bortsett fra høyt i fjellet. Dronningen er middels stor med rufsete pels, og kroppen er oransjebrun, med svarte partier. Denne humlen bygger bol på bakken og lager kolonier med 60–150 humler. Åkerhumla har lang tunge og besøker mange forskjellige blomster. Dronningene kan være ute allerede tidlig i april i sør.

Foto: Truls Aas

JEG FANT DEG!

Hvor:

Dato:

Trehumle

Trehumla finnes over hele Norge og trives både i skog og i byer. Dronningen er middels stor, oransjebrun på midten og har svart bakkropp med en hvit bakstuss. Denne humla er en av de første til å komme ut om våren, og du kan se dronningene allerede i mars. De lager bol i treverk, som i husvegger eller fuglekasser, og koloniene kan være på 80–400 individer.

Foto: Eirin Bruholt

JEG FANT DEG!

Hvor:

Dato:

Markhumle

Markhumla finnes over hele Norge, men er sjelden over skoggrensen. Dronningen er liten med en gul krage og en sort kropp med oransjerød bakstuss. Hannene har mer gul pels, også i ansiktet. Denne humla liker blomster som bringebær og har en kort tunge. Dronningene våkner tidlig på våren, rundt midten av mars. De lager bol i bakken eller i fuglereir. Koloniene består av 50–120 humler.

Foto: Eirin Bruholt

JEG FANT DEG!

Hvor:

Dato:

Steinhumle

Steinhumla er svart med en skinnende rød bakdel. Dronningen er stor og enkel å kjenne igjen, mens arbeiderne og hannene ofte er små. Denne humlen bor i bakken og lager store familier med opptil 300 humler. Du kan ofte se steinhumler på blomster som hvitkløver og rødkløver. Den trives godt i byer og tettbygde områder. Dronningene våkner vanligvis i april.

Foto: Anne Cathrine Scheen

JEG FANT DEG!

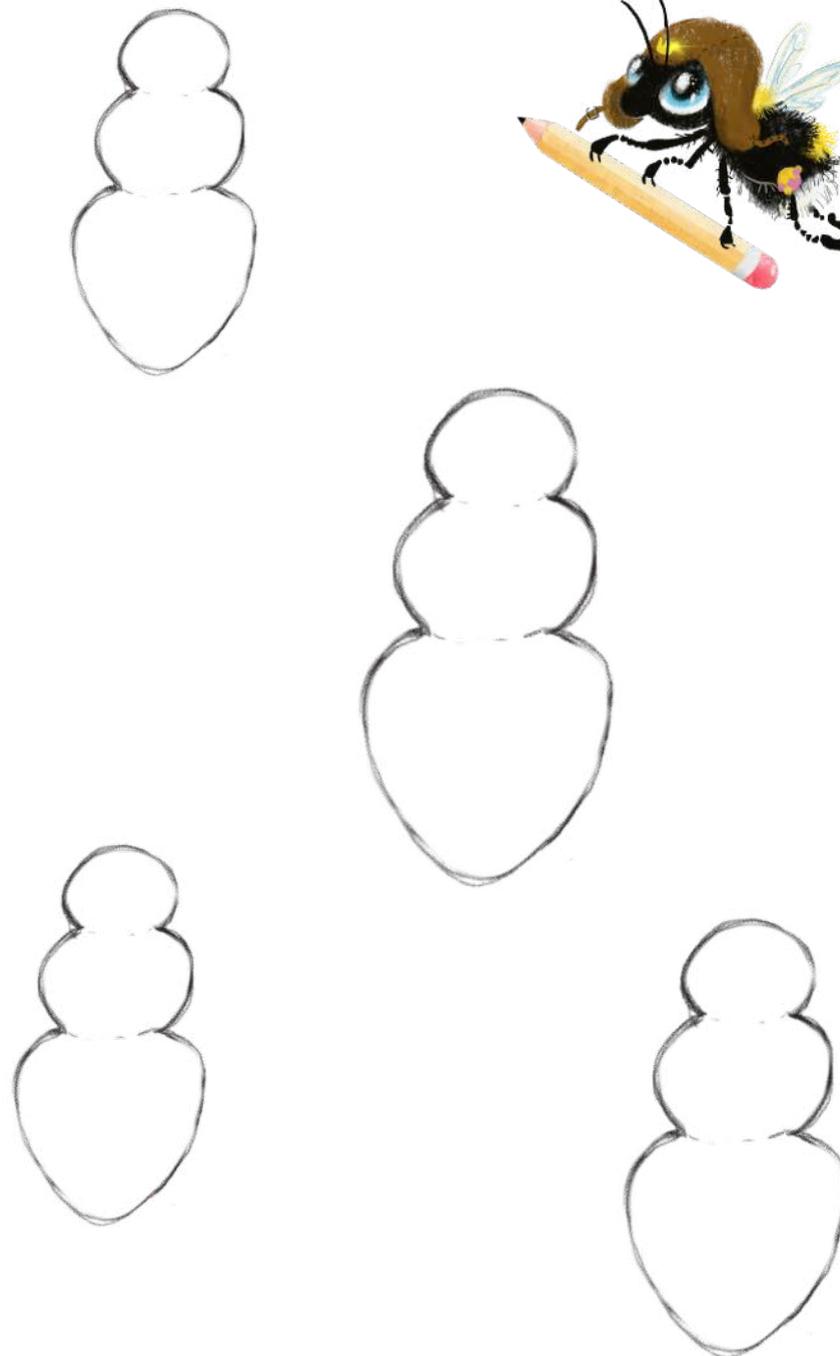
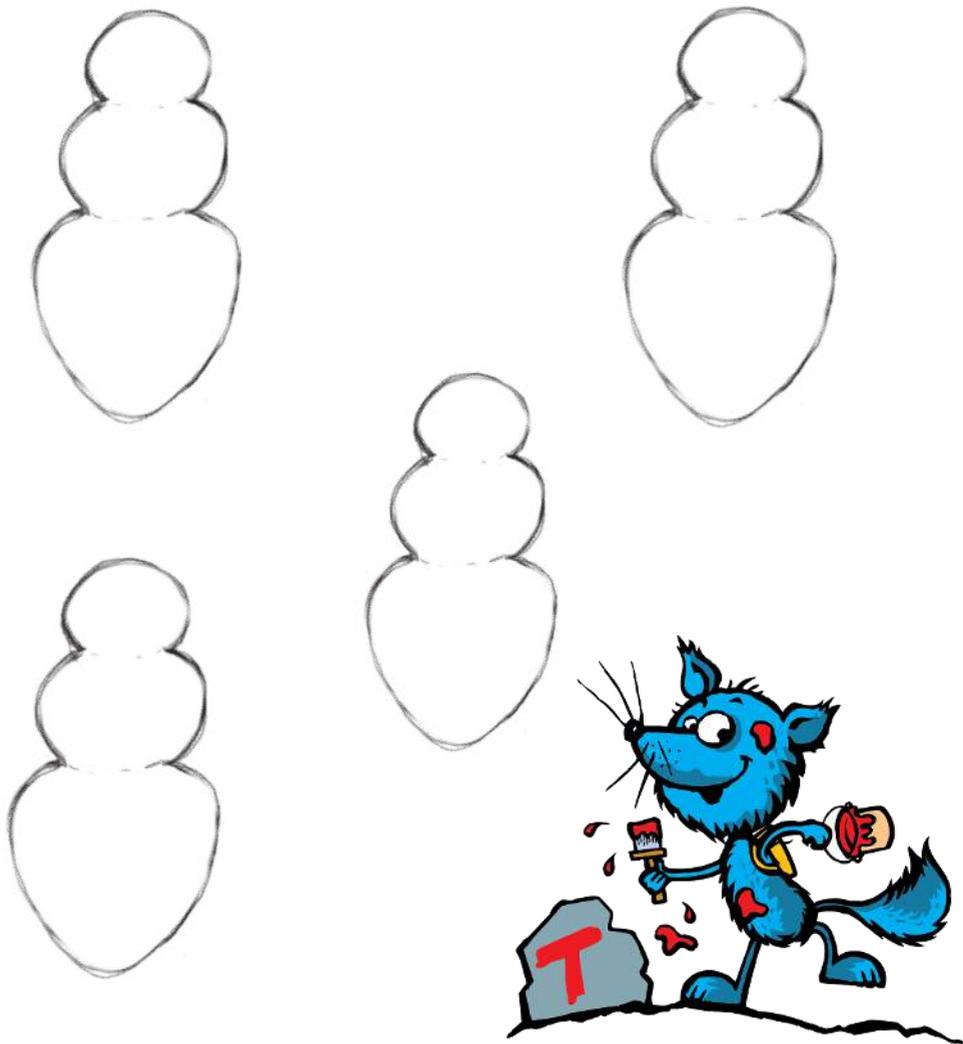
Hvor:

Dato:

Finn fram fargeblyanter!

Hjelp Turbo og Hanna med å fargelegge humlene. Kanskje vil du lage de du så på forrige side, eller lage en fantasihumle med helt andre farger? Du bestemmer!

Husk å tegne på humlenes vinger, bein, og antenner.

HVOR BOR HUMLENE?

Har du noen gang tenkt på hvor en humle befinner seg når den ikke er på vingene?

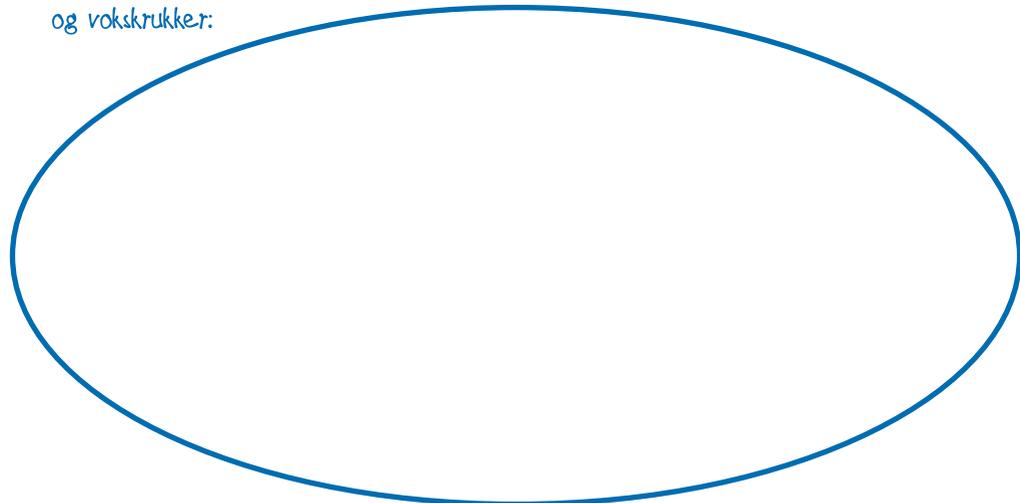
HUMLER ER NOEN ROTEHUER!

Liker du å rydde rommet ditt? Det gjør ikke humla heller. Humler er ikke så flinke til å holde orden – det er ganske rotete i bolene deres!

Huset som humlefamilien bor i kalles et humlebol. De lager bolene sine i hull i bakken, gamle musebol, trestammer, husvegger eller i humlekasser. Inne i bolet lager humlene små vokskrukker. Krukkene fylles med mat eller egg, og de plasseres litt hulter til bulter rundt omkring, så det blir fort litt kaos.

Humledronningen legger eggene sine i bolet, og akkurat som en høne, ruger hun på dem for at de skal klekke. Det er egg, larver, krukke og arbeiderhumler overalt. Så, hvis du tror rommet ditt er rotete, kan du jo tenke på hvordan det er i et humlebol!

Tegn et humlebol med humler og vokskrukker:

For et kaos! Humler er noen ordentlige rottekopper.

Bolet til honningbiene er mye ryddigere.

HUMLEMAT!

Humler må ha mat for å kunne fly og leve. Derfor liker humlene å bo på steder der det finnes mange blomster som gir dem nektar og pollen å spise. Nektar er drivstoff, og pollen er protein som bygger kroppen.

Humlene trenger blomster fra de våkner om våren til langt utpå høsten, så det er viktig at det finnes mange ulike planter der de bor. Hvis det er lite blomster, kan humlene få problemer med å finne nok mat.

På bildene under ser du noen viktige humleplanter som du kan finne på tur. Blomster som dette gjør humlene mette og gode.

V
Å
R

Selje (tre)

Løvetann

Marianøkleblom

S
O
M
M
E
R

Tiriltunge

Rødkløver

Prestekrage

H
Ø
S
T

Blåklukke

Rødknapp

Tistel

På blomstermy.no finner du enda flere blomster som humlene liker!

HUMLENES FAVORITTSTED

Humler liker å være der det er mange blomster å spise og gode steder å bo! Nå kan du tegne et sted der du har sett humler. Det kan være en blomstereng, en hage, eller kanskje et tre der de liker å fly rundt.

UT PÅ HUMLEJAKT!

Ta med:

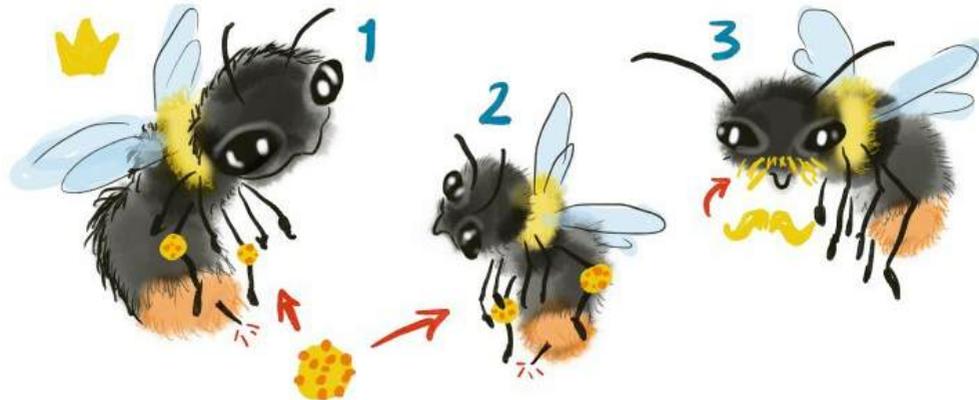
- Et gjennomsiktig glass med hull i lokket, for eksempel et syltetøyglass.
- Bilder av ulike humlearter, eller skjemaet på neste side.
- Et kamera, så du kan sjekke hva du fant senere.

Insekthåv (hvis du har), for da er det lettere å fange humlene.

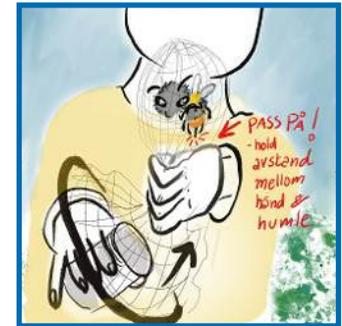
Se forskjell!

- Mange humler ligner hverandre. For å se nærmere på humlene kan du fange dem i glasset ditt. Vær forsiktig og slipp dem raskt ut igjen!
- Se på fargene på humla, og sammenlign med bildene du har med.
- Dronningene (1) er de største humlene, mens arbeiderne (2) er mindre. Begge samler klumper av pollen på bakbeina. Hannene (3) er ganske små, og noen hanner har en lys "bart" i fjeset.

Bruke håv og samleglass!

Det viktigste redskapet til en humleforsker er øynene, men det er ikke alltid humla sitter stille lenge nok. Da er det fint å kunne bruke håv og samleglass.

Lurt å jobbe
to og to!

Hva finner du? Registreringsskjema

Her kan du skrive inn notater om humlefunnene dine.

Dato	Farge på pelsen	Humleart jeg tror det er	Hvor så jeg den?	Hva gjorde humla?

JORDHUMLE

HAGEHUMLE

STEINHUMLE

TREHUMLE

ÅKERHUMLE

MARKHUMLE

Skann QR-koden og last ned flere registreringsskjema

ORDSUPPE

Klar for en gøy oppgave?

I dette virvaret av bokstaver skjuler det seg sju ord. Sett ring rundt ordene etter hvert som du finner dem.

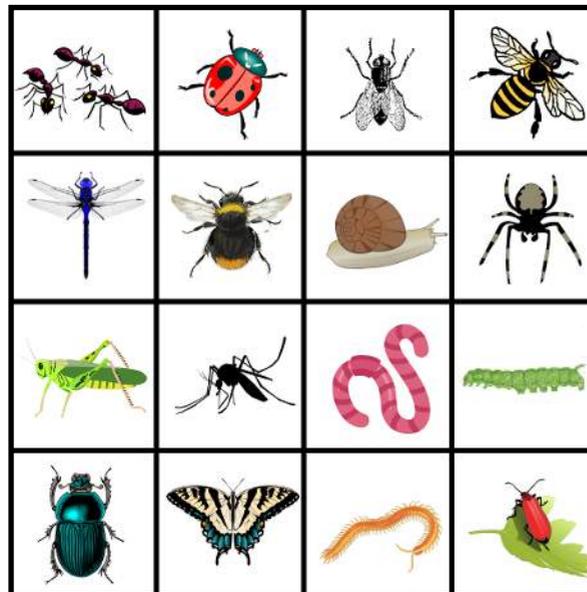
Klarer du å finne alle sammen?

R	I	B	D	M	H	Å	V
N	G	L	E	A	Y	R	I
E	P	O	L	L	E	N	K
K	T	M	N	R	T	T	S
T	H	S	H	U	M	L	E
A	S	T	T	H	E	Å	L
R	F	P	E	S	B	M	J
A	I	N	S	E	K	T	E

Tips: Alle ordene har noe med humler å gjøre.

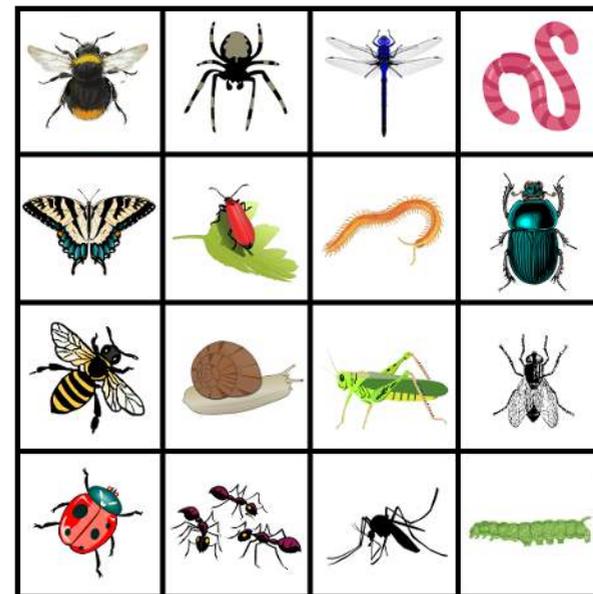
Småkrypbingo

Spill småkrypbingo på tur. Få med deg en turkamerat og let etter småkryp langs stien.

Klipp ut og velg dere hvert deres brett.

Når du ser et av småkrypene du har på brettet ditt, setter du et kryss.

Førstemann til å få fire på rad vinner. Eller kanskje førstemann til å finne alle?

Dere bestemmer!

BLI EN HUMLESPION

Å være naturforsker er som å være en spion – insektene må ikke merke deg! Stå stille, bruk sansene dine, og følg nøye med. I dag skal du spionere på humler!

Hvordan finne humler?

- Let etter humler når solen skinner og nær blomster.
- Bruk øynene og ørene – du kan både se humlene fly og høre den dype duren av vingene.

Om våren ser du kanskje humledronninger som leter etter et hjem, da de flyr i sikksakkmønster over bakken.

Oppdraget ditt:

1. **Finn humler:** Se hvor de flyr, hva de spiser og hvor de bor.
2. **Observer:** Hvilke blomster besøker humlene? Lag en skisse av mønsteret på kroppen deres.
3. **Dokumenter:** Skriv ned det du ser på neste dobbeltside, lag tegninger eller ta bilder.
4. **Følg dronningen:** Kanskje hun viser deg hvor bolet hennes er! Marker stedet på et kart.
5. **Ingen humler?** Ta bilder eller tegn blomstene du finner og skriv ned navnene deres.

Spionregler for humleforskere:

1. Beveg deg rolig – ikke vift med armene.
2. Unngå å lage skygge over humlen.
3. Pust ved siden av, ikke rett på humlen.

Lykke til, humlespion!

NOTATER:

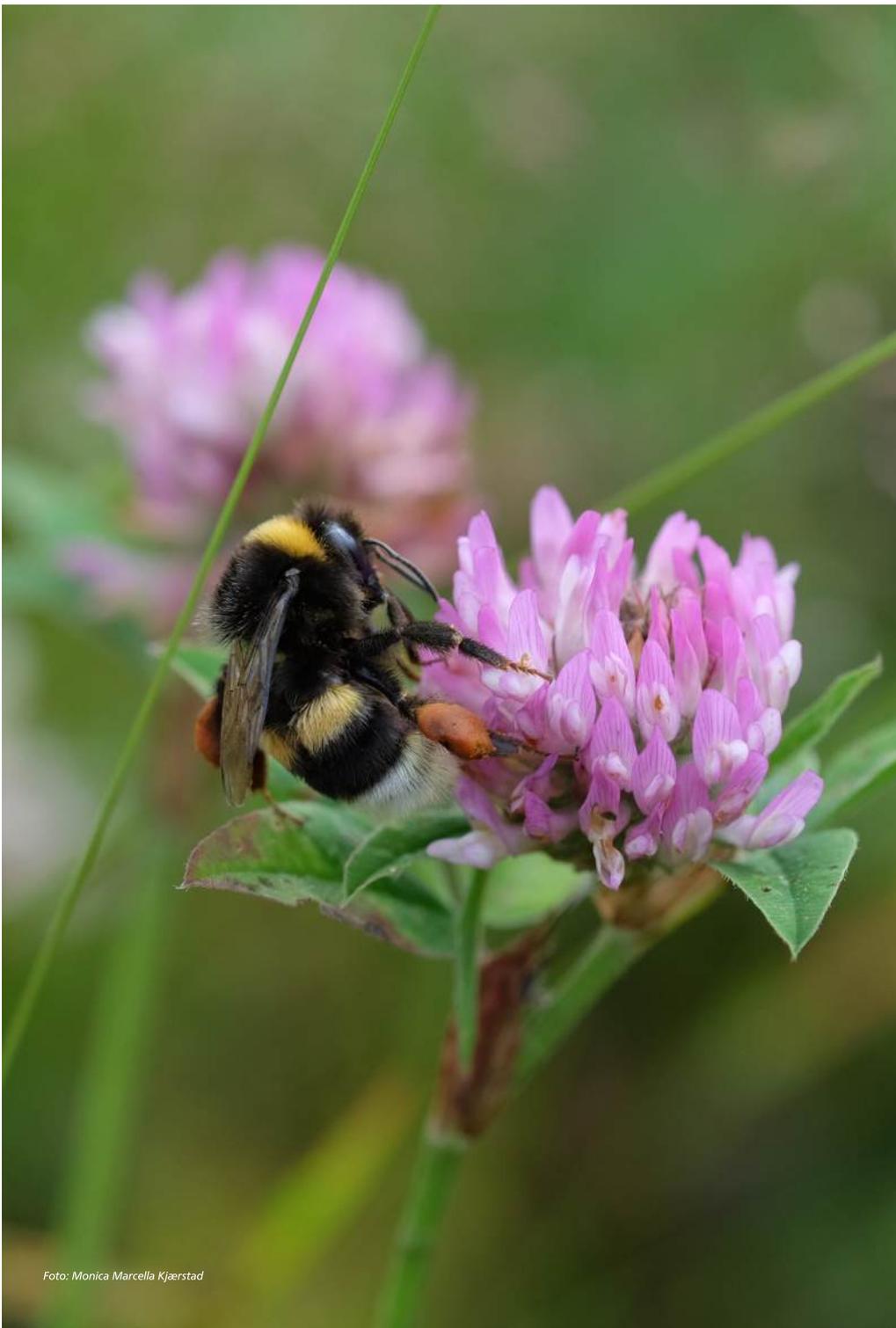

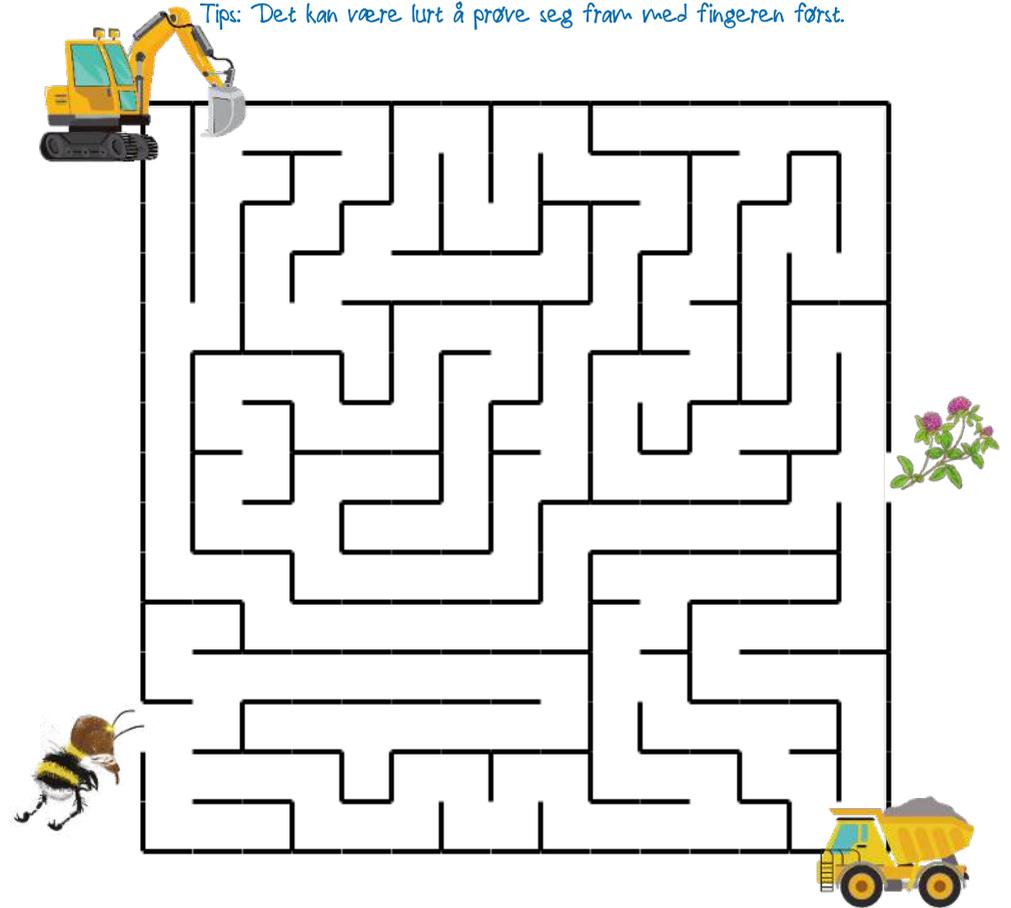
Foto: Monica Marcella Kjørstad

HUMLENE ER I FARE!

Visste du at mange typer humler er i trøbbel? Mange steder der humlene trives, dukker det plutselig opp en butikk eller en hytte. Humlene kan jo ikke kjøpe mat i butikken eller sove i hytta. De trenger blomster for å spise og steder med gamle musebol for å lage bol.

Hjelp Hanna med å finne frem til blomsten

Tips: Det kan være lurt å prøve seg fram med fingeren først.

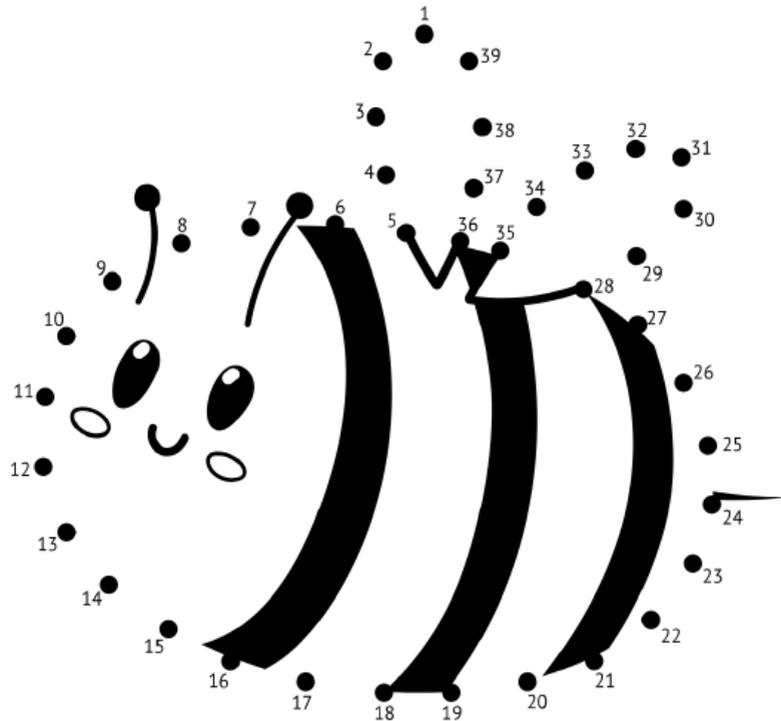

Humler er glad i blomster, og blomstene er også glad i humlene!
Humler og andre insekter hjelper nemlig blomstene med å lage nye frø.

Humlene sørger for nytt liv i naturen!

PRIKK TIL PRIKK

Klarer du å lage et bilde ved å sette en strek i riktig rekkefølge mellom prikkene, fra tallet 1 til tallet 39?

Husk å fargelegge når du har klart det!

Morsomme humlefakta

Visste du at...

• Humler er raskere enn racerbiler

Vingene til humla slår hele 200 slag i sekundet. Humlene har derfor høyere fart på vingene (turtall) enn en racerbil. Selve humla kan holde en fart på 10-15 km/t. Det er nok raskere enn du greier å løpe.

• Humler har stinkende føtter

Humleføttene lukter skikkelig tåfis. Lukten er så ille at når en humle har besøkt en blomst, lukter blomsten vondt i lang tid i etterkant. Andre humler besøker derfor ikke denne blomsten og slipper å besøke en blomst som allerede er tømt for nektar. Ganske smart!

• Humler har hjertefet i rompa

Humlene har et veldig enkelt hjerte. Blodet deres flyter fritt rundt i kroppen. I bakkroppen finnes det mange muskler knyttet til en åre som pumper blodet fremover i kroppen.

• Humler har fem øyne!

De to store øynene (gult) kan se farger, former og bevegelse. De tre små øynene (rødt) ser hvor sola er, så humlen vet hvor den er.

Både menneskene og naturen trenger humlene,
så vi må ta godt vare på dem!

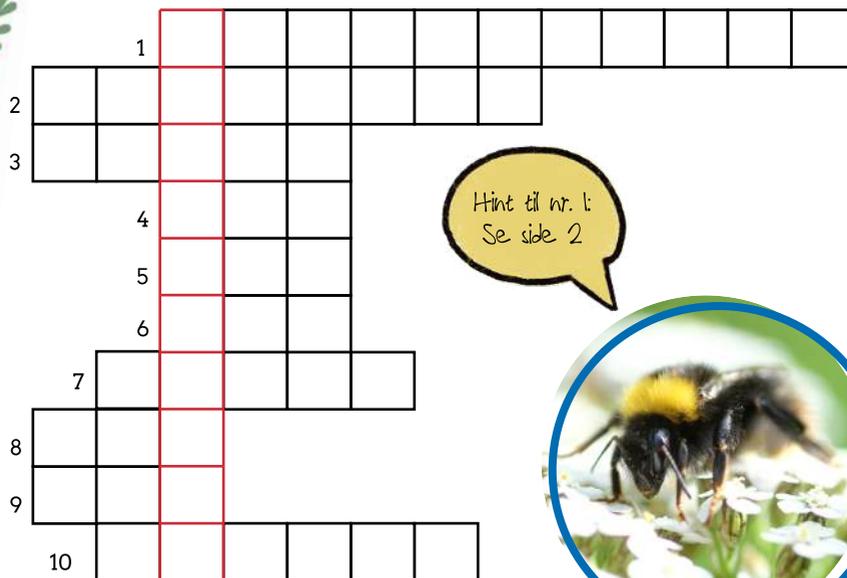
Humlekryssord

Vi håper du har lært masse om humler gjennom dette humleheftet. Nå kan du teste hukommelsen din.

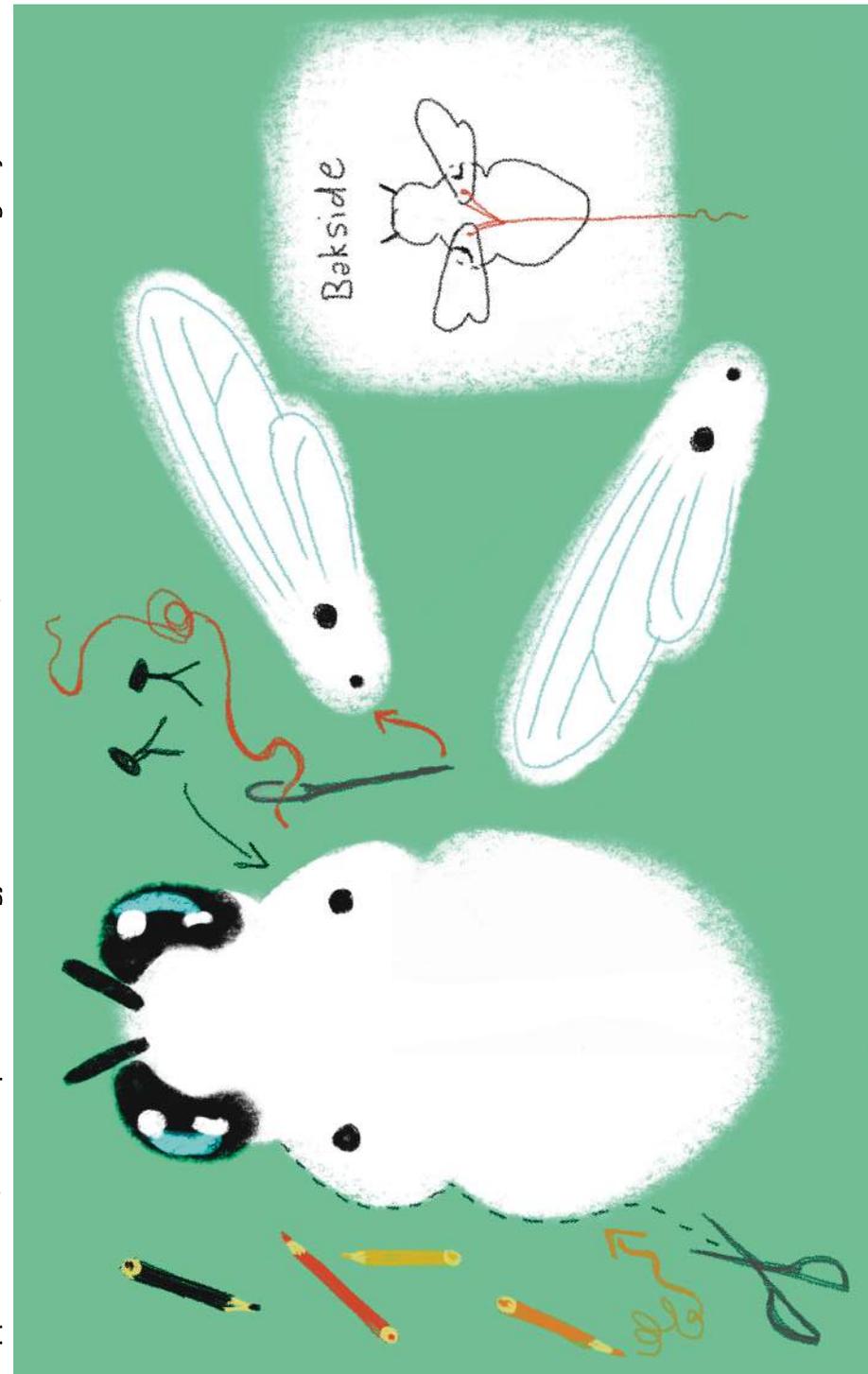
Fyll inn kryssordet slik at bokstavene i de røde rutene blir til navnet på en sjelden norsk humleart. Bla gjerne tilbake på jakt etter svarene.

1. Humler hjelper blomster med
2. Der humlene finner maten sin
3. Viktig tre for humlene på våren
4. Et annet ord for type
5. Fargen på rumpa til steinumla
6. Nett du kan bruke til å fange humler med
7. Humledronningen på eggene sine
8. Så mange øyne har humla
9. Stedet der humlene bor kalles et humle-....
10. Søt saft fra blomster

Lag en flyvende humle

Klipp ut delene, sett en spiltbinders e.l. gjennom de store hullene, tre to tråder i de små hullene og knyt en knute.

Humlas favorittfarger

Hanna og humlevennene hennes ser verden litt annerledes enn deg og Turbo. Humlene ser tre grunnfarger: grønn, blå og ultrafiolett. Derfor kan de ikke se røde blomster! Men de elsker blomster i fargene gul, blå og lilla.

Finne frem fargestiftene og fargelegg blomstene under i humlenes favorittfarger.

FINN FEM FEIL

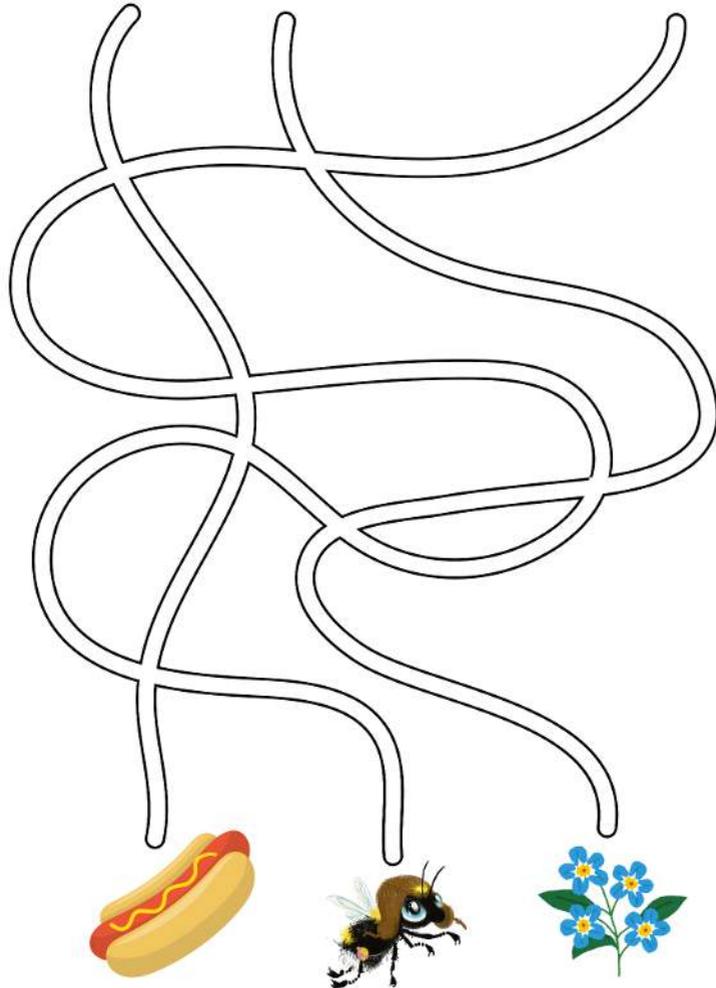
Hanna koser seg i blomsten og søter pollen overalt!

Det er 5 forskjeller mellom de to bildene. Klarer du å finne alle og sette en ring rundt?

HVEM SPISER HVA?

Det sies at uten mat og drikke duger helten ikke, for alle må spise for å overleve. Turbo, Hanna og fluesnapperen trenger alle påfyll – men hvem spiser hva?

Insektspollinert turmat

Turmat hadde vært helt annerledes uten pollinerende insekter! Tenk deg tursekken uten epler, nøtter eller kakao. Selv matpakkene hadde blitt kjedelige uten insektene som hjelper planter å vokse. Helt vanlige pålegg som gulost, nuggatti og syltetøy hadde blitt vanskelig å få tak i.

Har du noen favoritter du liker å ha med på tur? Tegn eller skriv ned hva du pleier å ha i tursekken din, og marker hvilke ting du tror vi kan takke pollinerende insekter for.

Hvor mange humler?

For et kaos! Greier du å telle hvor mange humler som har lurt seg inn i dette bildet? Kanskje blir det enklere å telle hvis du fargelegger humlene underveis?

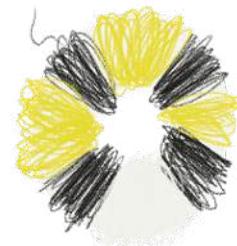

Duskehumer

Nå som du har blitt litt kjent med humlene, vil du kanskje lage dine egne duskehumer å leke med, henge i vinduet eller kanskje henge på juletreet? Du kan selvsagt lage fantasihumer også!

Du trenger:

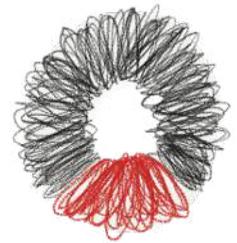
- saks
- kartong eller tykk papp
- garn i ulike farger

Jordhumle

Trehumle

Steinhumle

Markhumle

- Klipp ut to helt like smultringer i papp.
- Legg dem sammen og surr masse garn rundt papp-bitene.
- Klipp opp garnet langs ytterkanten.
- Bind en lengre bit hyssing inn mellom papp-smultringene og knyt sammen.
- Ta bort pappen og rufs til dusken din.
- Lim på øyne og vinger om du vil.

Fasit

Ordsuppe: Loddrett: nektar, blomst og selje.
Vannrett: hæv, pollen, humle og insekt.
Kryssord: Svarordet er Polarmumle. Svar på de enkelte spørsmålene 1) Pollinering 2) Blomster 3) Selje 4) Art 5) Rød 6) hæv 7) Rugger 8) Fem 9) Bol 10) Nektar

Hvor mange humler? 10

La Humla Suse er en idealistisk forening som jobber for å sikre humlenes levekår i Norge.

Følg oss på: lahumlasuse.no

Støtt oss ved å bli medlem:
lahumlasuse.no/medlem

La
Humla
Suse